

5. Засідання постійно діючої наукової студії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uknr.mk.gov.ua/en/news/?id=72194/>, вільний (дата звернення: 09.03.2021). – Назва з екрана.
6. Засідання постійної наукової студії за темою «Дистанційне та дуальне навчання як шлях до модернізації вищої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reglibrary.mk.ua/index.php/novini/4040-zasidannya-postinoji-naukovoji-studiji-za-temoyu-distantine-ta-dualne-navchannya-yak-shlyakh-do-modernizatsiji-vishchoji-osviti/>, вільний (дата звернення: 12.03.2021). – Назва з екрана.
7. У бібліотеці відбулося засідання наукової студії «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки Миколаєва в контексті євроінтеграції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reglibrary.mk.ua/index.php/novini/3172-u-bibliotetsi-vidbulosya-zasidannya-naukovoji-studiji-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-suchasnoji-nauki-mikolaeva-v-konteksti-evrointegratsiji/>, вільний (дата звернення: 12.03.2021). – Назва з екрана.
8. Засідання постійної наукової студії за темою «Академічна доброчесність як складова якості вищої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reglibrary.mk.ua/index.php/novini/3972-zasidannya-postinoji-naukovoji-studiji-za-temoyu-akademichna-dobrochesnist-yak-skladova-yakosti-vishchoji-osviti/>, вільний (дата звернення: 15.03.2021). – Назва з екрана.

Серебрякова Т. В., завідувача відділом науково-дослідної роботи з рідкісними і цінними виданнями Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки, м. Миколаїв

МУЗЕЙ КНИГИ У БІБЛІОТЕЦІ ЯК ЦЕНТР ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КНИЖКОВИХ ПАМ'ЯТОК

У наш час швидкого розвитку цифрових технологій люди з метою пошуку інформації все частіше звертаються до електронних ресурсів. Проте, у суспільстві зберігається стійкий інтерес і до друкованої книги. Тому одним із завдань сучасних бібліотек є збереження для наступних поколінь традиційних книжкових видань. Особливо це стосується оригіналів рідкісних видань минулих століть, які є однією з найважливіших ланок, що з'єднують минуле, сьогодення і майбутнє. Ці книги є пам'ятками книгодрукування, бібліографічною рідкістю і мають величезну історико-культурну цінність.

Такими скарбами володіє Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека. Вони збиралися у фонді бібліотеки з часу її заснування. Сьогодні книги, журнали та газети, що склали основу фонду бібліотеки у перші роки її існування, є пам'ятками книгодрукування і мають наукову, духовну й матеріальну цінність. У фонді бібліотеки зберігається понад 40 тис. творів друку XVII – поч. XX ст., що є важливою джерельною базою для сучасних досліджень з історії різних галузей знань. Зібрання є різноманітним за змістом, включає перші та прижиттєві видання творів видатних українських та іноземних письменників і вчених, твори друку видатних типографів минулого, книги, надруковані кириличним шрифтом, довідкову літературу минулих століть. Досить широкий мовний склад фонду. Крім книг російською та українською, понад 3 тис. примірників нараховують видання іноземними мовами: французькою, німецькою, англійською, латинською, польською, грецькою та іншими мовами народів світу.

Книжкові пам'ятки зберігаються та використовуються у наукових цілях у відділі науково-дослідної роботи з рідкісними і цінними виданнями. Вони завжди викликають інтерес у відвідувачів бібліотеки. Прагнення зберегти первинний вигляд рідкісних видань та надати доступ до них широкому колу читачів спонукало бібліотеку використовувати музейні методи в роботі з книгою. Задля збереження книжкових пам'яток, їхньої популяризації та створення комфортних умов для користувачів було вирішено на базі відділу науково-дослідної роботи з рідкісними і цінними виданнями створити Музей книги. З цією метою протягом 2019-2020 рр. було зроблено ремонт приміщення, придбано нові меблі, відреставровано раритетні шафи, що прикрашали бібліотеку на початку XX ст. Урочисте відкриття Музею книги відбулося 23 липня 2020 р. У Музеї здійснюється науково-дослідна, експозиційно-виставкова, культурно-освітня, видавнича, рекламна, екскурсійна та пам'яткоохоронна робота. Серед завдань Музею – систематизація, атрибуція, збереження, охорона та поповнення колекції рідкісних видань бібліотеки; формування нових колекцій; комплексне наукове дослідження експонатів; оприлюднення результатів досліджень шляхом участі у наукових заходах та публікацій у наукових виданнях; оцифрування фонду з метою подальшого надання доступу до них широкому колу користувачів; експонування книжково-ілюстративних виставок; укладання та видання бібліографічних матеріалів; організація просвітницьких заходів та рекламна діяльність. Музей відкритий для всіх відвідувачів. Одночасно він виконує функції наукового читального залу для користувачів, які займаються пошуковою та науково-дослідною діяльністю.

Експозиція Музею є постійною. У виставковому залі можна побачити скарби найстарішої книгозбірної області і на справжніх зразках простежити ключові етапи історії книги та книжкової справи від XVII ст. і до наших днів. Розділи експозиції дозволяють простежити, як протягом століть змінювалися й удосконалювалися основні елементи книги: титульний аркуш, палітурка, шрифт, ілюстрація. Книга представлена як найважливіший засіб інформації, предмет матеріальної культури і витвір мистецтва. Через специфіку рідкісного фонду практично всі одиниці зберігання є музейними експонатами. Це дозволяє, не

змінюючи концептуально, постійно вдосконалювати та доповнювати експозицію, оновлювати склад експонатів. Експозиція складається з низки виставок, де представлені видання з книжкових колекцій, що сформовані на базі фонду рідкісних видань. Кожна колекція – це своєрідний літопис епохи, інтелектуальний зріз громадського життя, яскрава сторінка у науці, культурі, літературі.

Великий інтерес у відвідувачів Музею викликає вітрина, де представлені стародруки – видання, що вийшли у світ від початку запровадження друкарства в Європі до 1830 р. Колекція стародруків нараховує понад 600 прим., що були видані у Санкт-Петербурзі, Москві, Києві та Харкові, а також французьких, німецьких, італійських та інших європейських типографіях. Колекція є універсальною за змістом. Графічний та ілюстративний матеріал багатьох видань настільки досконалий, що можна говорити про стародруки як про твори мистецтва.

Перлиною даної колекції є другий том франко-італійського словника (*Dittionario francese, et italiano*, Венеція, 1686). Це видання є найстарішою книгою у фонді бібліотеки. Незважаючи на свій досить поважний вік вона гарно збереглася. На шмуцтитулі та титульному аркуші міститься печатка «Библиотека Николаевской Александровской гимназии», що свідчить про те, що книга належала даному навчальному закладу. У наш час цінність даного словника полягає у тому, що він надає багатий матеріал для вивчення історії книги та друкування у Європі у II половині XVII ст. Крім того, ця книжкова пам'ятка не втрачає своєї наукової цінності, оскільки дозволяє фахівцям з мовознавства побачити еволюцію французької та італійської мов.

Окрасою колекції стародруків є «Библия сиречь Книги Священного писания Ветхого и Нового Завета», надрукована церковнослов'янською мовою у синодальній друкарні в 1802 р. Це – видання великого формату, має шкіряну оправу з відтиском, художньо оформлене малюнками. Можемо припустити, що до фонду бібліотеки ця Біблія потрапила в кінці 80-х – на початку 90-х рр. XIX ст., оскільки є запис про неї в «Каталоге Николаевской общественной библиотеки» (1892).

Один з розділів експозиції знайомить з цікавими примірниками з колекції прижиттєвих видань праць видатних учених та літераторів XVIII – поч. XX ст.: М. Ломоносова, К. Цюлковського, І. Франка, М. Грушевського, Е. Золя, Ч. Дікенса та ін.

Окремо представлені українські видання XIX – поч. XX ст., що складають колекцію «Україніка». Вона нараховує понад 2300 прим., містить рідкісні перші та прижиттєві видання творів українських письменників та науковців, твори друку типографій Києво-Печерської Лаври, Харківського університету, львівського видавництва Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Серед них можна виділити дуже рідкісну прижиттєву збірку поезій Лесі Українки «Думи і мрії», що вийшла у світ у Львові в 1899 р. накладом 1000 прим. І. Франко зарахував цю збірку до найкращих надбань української літератури за 1899 р. На експозиції також представлено перше видання роману «Чорна Рада» (1857) П.

Куліша, що досі вважається найкращим твором історичної прози в українській літературі.

Також на експозиції представлені деякі видання з колекції довідкової літератури XIX – поч. XX ст., що складається з універсальних та галузевих енциклопедій і довідників. До неї входять: енциклопедичний словник Брокгауза і Ефрона, енциклопедичний словник бібліографічного інституту Гранат, Військова енциклопедія, Реальна енциклопедія медичних наук.

Цікавим є розділ експозиції з виданнями, на сторінках та обкладинках яких збереглися дарчі написи авторів, вензелі та підписи колишніх власників, печатки книжкових магазинів, видавництва, палітурних майстерень, навчальних закладів, установ та організацій, що функціонували у Миколаєві наприкінці XIX – поч. XX ст. На сьогодні у фонді рідкісних і цінних видань виявлено понад 3 тис. примірників книг та журналів, на сторінках яких містяться різноманітні книжкові знаки. Зокрема, привертають увагу вишукані екслібриси одного із засновників і першого голови дирекції Миколаївської громадської бібліотеки М. Паризо-де-ла-Валетта, вензелі членів родини Аркасів.

Окрема виставкова шафа знайомить відвідувачів з колекцією мініатюрних видань, формат яких не перевищує 100x100 мм. Зібрання книжок-крихіток нараховує понад 600 прим. різноманітної тематики, виданих у XX – на поч. XXI ст. Більшу частину колекції складають видання художніх творів вітчизняних та зарубіжних письменників. Ці книги гарно ілюстровані, часто мають суперобкладинку, футляр, рельєфне золоте тиснення на оправі, позолочений зріз, стрічечку-закладку. Багато з них видані невеликим накладом.

Особливе місце в експозиції Музею книги займають шедеври сучасного поліграфічного мистецтва – розкішні подарункові та ювілейні видання. Наприклад, подарунковий комплект «Витоки Свободи», до якого увійшли три книги у вишуканих обкладинках ручної роботи з натуральної шкіри: «Ілюстрована історія України» М. Грушевського, «Історія України-Русі» М. Аркаса, «Про українську мову і книгу» І. Огієнка. Видання «Енеїди» І. Котляревського виготовлене за оригінальною французькою технологією XVIII ст., гарно ілюстроване, захищене футляром, прикрашене тисненням на палітурці та золотим обрізом.

Бібліотечні фахівці у рамках роботи Музею книги займаються популяризацією книжкових пам'яток, проводять презентації виставок, уроки книгознавства, Дні молодого фахівця, круглі столи, різноманітні пізнавальні заходи, присвячені знаменним і пам'ятним датам, під час яких до уваги відвідувачів представлені книжкові виставки та перегляди різної тематики. У виставковому залі ведеться екскурсійна робота, що покликана зацікавити різні категорії користувачів. Ми пропонуємо користувачам оглядову екскурсію «Скарби, що віддзеркалюють епоху». Також бібліотекарями розроблена низка тематичних екскурсій: «Духовні світи» Аркасів (видання з приватної колекції славетної родини)»; «Реліквії нашої бібліотеки (стародруковані видання XVII – поч. XIX ст.)»; «Золоті фонди «україніки»: вітчизняні видання XIX – поч. XX ст. з фонду бібліотеки»; «Книжкові дива незвичайного формату (мініатюрні видання та

книги-велетні»); «Книга від «А» до «Я» (знайомство зі структурою книги); «Привіт з минулого: цікаві знахідки між сторінками книг». Під час екскурсій бібліотекарі, виконуючи функцію гіда-екскурсовода, знайомлять відвідувачів з історією бібліотеки, найбільш цінними примірниками рідкісних видань, цікавими фактами з історії книги та книгодрукування.

Задля ефективного збереження рідкісних експонатів здійснюється оцифрування найцінніших видань. За підтримки влади бібліотеці було виділено державну субвенцію та кошти з обласного бюджету на придбання безконтактного сканера. Сучасна цифрова техніка дала можливість оцифрувати видання навіть з обмеженим кутом розкриття аркушів книги і при цьому уникати світлового впливу і механічного контакту. На базі відділу реалізовується проєкт «Цифрові колекції раритетів», у рамках якого в електронну форму переводяться книги з приватних зібрань відомих миколаївців. На сьогодні БД «Цифрові колекції раритетів» містить повнотекстові електронні копії видань з особистих бібліотек М. П. Паризо-де-ла-Валетта, М. П. Манганарі, М. І. Пескера, М. М. Аркаса. Доступ до БД здійснюється з автоматизованого робочого місця безпосередньо у читальному залі відділу науково-дослідної роботи з рідкісними і цінними виданнями. Робота з оцифрування книжкових зібрань та поповненням БД триває.

Таким чином, завітавши до Музею книги, користувачі можуть зануритися у світ старовинної книги та відчути подих і велич століть. У книжкових скарбах бібліотеки переплетена історія культур багатьох народів. Тут пам'ять століть оживає з кожною відкритою книгою, з кожною перегорнутою сторінкою. Музей книги – унікальна структурна складова бібліотеки, що виконує важливі функції у задоволенні духовних, естетичних, і, найголовніше, інформаційних потреб сучасних користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковальчук, Г. Рідкісні українські книги в бібліотечних фондах: пам'яткознавчий аспект / Г. Ковальчук // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 3. – С. 29-36.
2. Соколов, В. Створення, організація та функціонування бібліотек-музеїв : проблема і досягнення / В. Соколов // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 5. – С. 21-26.
3. У Миколаєві відкрили музей книг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://suspilne.media/50299-u-mikolaevi-vidkrili-muzej-knig/>, вільний (дата звернення: 02.04.2021). – Назва з екрана.
4. Трегуб, Л. М. Ми бережемо пам'ять поколінь / Л. М. Трегуб // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 1. – С. 48-51.
5. Муха, Л. В. Оптимізація доступу до рукописних і книжкових пам'яток : превентивні заходи зі збереження та оцифрування / Л. В. Муха, Л. П. Затока // Бібліотечний вісник – 2009. – № 6. – С. 25–29.